

2007.11.23.

Jon Elster: Társadalmi intézmények

- intézmény: szabályokat fogantató mechanizmus
 - egyénekből áll
 - egyéni jellegű cselekvések: döntések, választások
 - a szankciók természetétől függően vannak magán- és közintézmények
- magánintézmény:
pl. vállalatok, szakszervezetek, vallási szervezetek, egyetemek
szankció: tagok kizárása
csatlakozásra való buzdítás, jutalmak kilátásba helyezése
- közintézmény:
törvényes rend szavatolja létezésüket
pl. Oktatási Tanács, LB, Kongresszus, stb
szabályok: törvények, igazgatási rendeletek, bírósági döntések, végrehajtási utasítások

Intézmények hatása az egyéni cselekvőkre

- 1.) viselkedés módosítása
 - kényszer: a nemkívánatos gyakorlat költségesebbé tétele
pl. közint.: pálinkaadó, magánint.: kizárás, béremelés elmaradása, bírságok kivetése
 - ösztönzés: a kívánatos tevékenység kevésbé költségessé tétele
pl. adókedvezmény, kisebbségek támogatása [szőlőtőkék kivágása?]
- 2.) bizonyos dolgok megtételének biztosítása
 - szerződéskötés
 - de a fenyegetőzések szavatolására nincs intézmény ☺
- 3.) egyének közti alku kontextusának módosítása
→ alkudozás kimenetele: megvalósítható megegyezések halmaza + meg nem egyezési kimenetel)
→ stratégiai cselekvés szorgalmazása

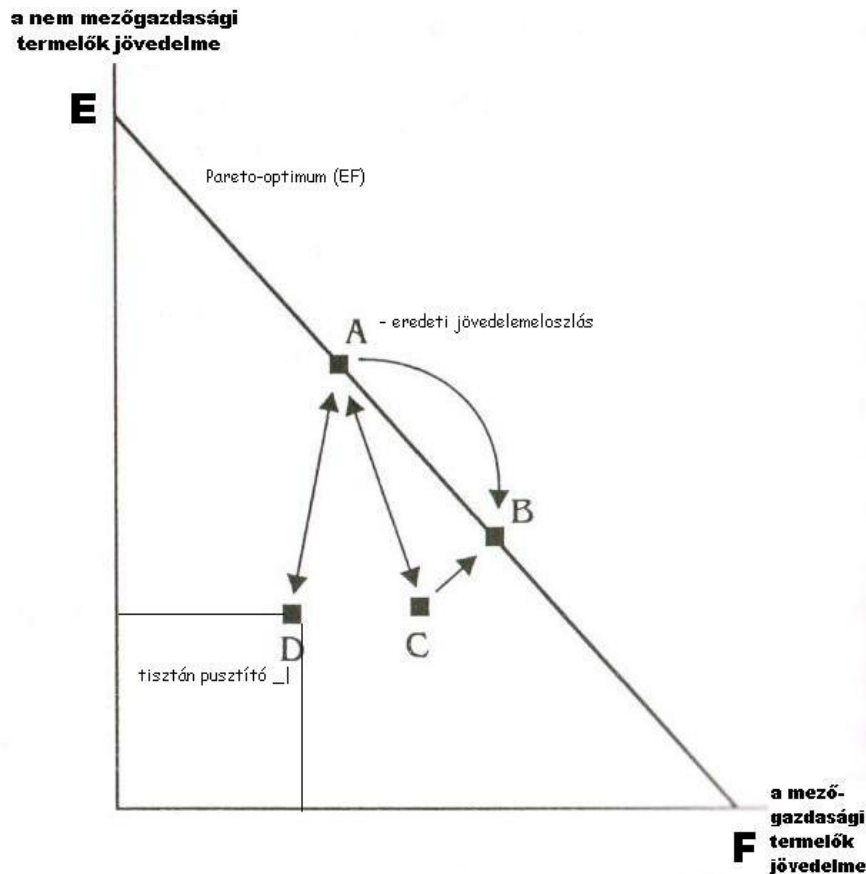
kívülálló felek → hatékonysági/elosztási célok → helyzet átalakítása
kollektív tárgyalások – előírt felső határ / munkanap

Intézmények funkciói

- 1.) kényszerítés/készítés (bírság, börtön)
- 2.) képessé/lehetővé tenni vkit/vmit (házassági szerződések)
- 3.) megnehezítés/korlátozás (alkotmány, választási törvények)
- 4.) magánfelek közötti alku kontextusát változtatja meg (megvalósítható megegyezések halmaza)

Az intézmények befolyása az emberek jólétére:

- mindenkinek a helyzete javul
- egyeseké javul, másoké romlik
- mindenkié romlik
 - jövedelemadóztatás hatása: kevesebbet dolgoznak | többet dolgoznak (megszokott színvonal fenntartásáért)
 - átalányadóztatás: a kivetett adó független attól, hogy mennyit dolgoznak és keresnek az emberek



→ az ötféle hatás:

- tisztán hatékony: mindenki jobb helyzetbe kerül: $C \rightarrow B$ vagy $D \rightarrow A$
 - Pareto-i értelemben vett javulás (mindenki helyzete jobb lesz)
 - Pareto-optimális helyzet: már senki nem kerülhet jobb helyzetbe anélkül, hogy valakinek ezáltal nem lenne rosszabb
- tisztán újraelosztó: veszteség nélküli jövedelem-átcsoportosítás: $A \rightarrow B$
- újraelosztás némi veszteséggel: $A \rightarrow C$
- az újraelosztási cél rovására érik el a hatékonyságot (Pareto-optimalitás): $C \rightarrow A$
- tisztán pusztító: mindenki helyzetén ront: $A \rightarrow D$

A kollektív cselekvés problémája

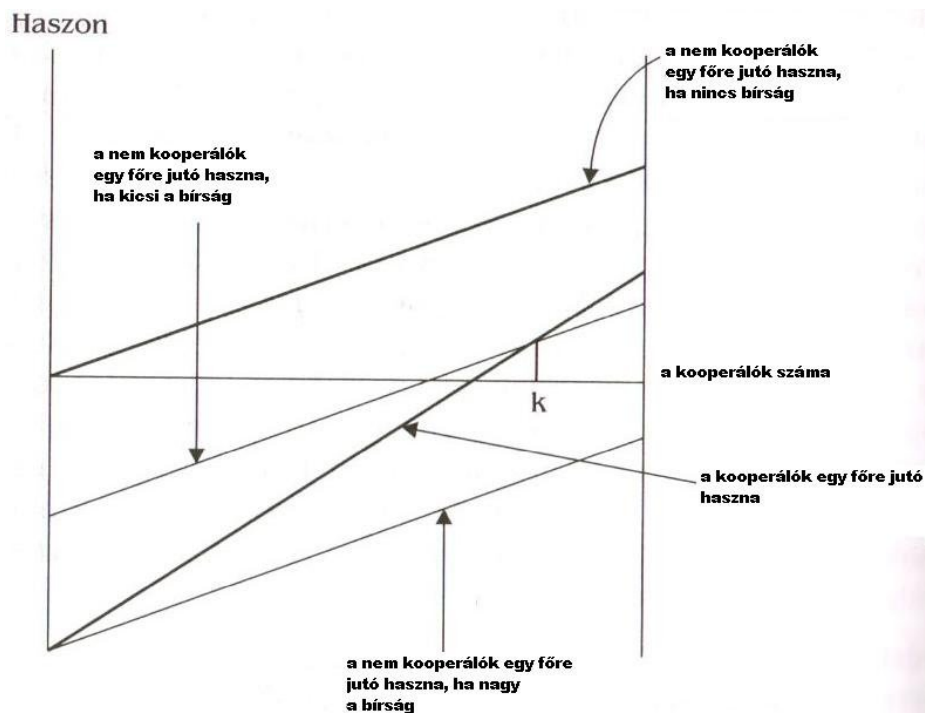
- a kooperáció állandó haszna és csökkenő ktg-e

→ az eltérő mértékű kényszer mennyire készteti az embereket az együttműködésre: nincs kooperáció – magas bírság → a kooperáció a domináns stratégia

- fontos a jól informáltság → együttműködés

Elster: intézmények eltérő érdekű egyénekből állnak

agyszülemények ☺ : népakarat, nemzeti érdek, társadalmi tervezés



Intézmények működése

- diktatórikus
- demokratikus
- akarat és érdek definiálása
- érdekkonfliktus → többségi szavazás – figyelmen kívül hagyja a preferenciák intenzitását

	üzletemberek	munkások	szakértelmiségiek
golfpálya	1	2	3
zenekar	2	3	1
uszoda	3	1	2

Egyén vs. társadalom

- egyén: döntés és végrehajtás nem válik el¹
- társadalom: végrehajtók önérdékkövetése (korrupció)
magánérdek „egybejtése” a vállalati/intézményi érdekekkel (tőkerészesedés)

pl. törbecsalás korrupciós ajánlattal – ki ellenőrzi az ellenőrzőt/összejátszás; választott képviselők; rotálás; véletlenszerű kiválasztás; ↔ stabilitás

- intézmények és döntések végrehajtása: nincs egyértelmű kapcsolat, emberi interakció: egymással és intézményen kívüliekkel; az interakció kimenetelét az egyének indítékai és lehetőségei határozzák meg

¹ kivéve: akaratgyengeség, fizikai alkalmatlanság

ELŐADÁS (Tóth Lilla)

- szociológiai értelmezés (házasság, válás, család) + pénz, piac, vállalatok, szervezetek
- normák, értékek → intézményi viselkedések előírása + szankcionálása
- **szabályokat foganatosító mechanizmus, külső formális szankciókkal irányítja az emberek egy csoportjának viselkedését**
- Elster: társadalmi norma, megsértését a közösség tagjainak rosszallása követi + a belsővé tett szabályok megszegésüket a saját lelkiismeret okozta gyötrelmek követik

Intézmények tipológiája

<u>magánintézmény</u>	<u>közintézmény</u>
csoportból való kizárás	szankciók érvényesítését törvényes rend biztosítja
jutalmak	adók, szubvenciók, bírság
vállalatok, vallási szervezetek	Kongresszus

A munkamegosztás típusai

- Karl Büchner: Die Entstehung der Volkswirtschaft → mi a munkamegosztás? hogyan hat a gazdaságban?
- előzmény: Adam Smith – a munkamegosztás törvénye
- Adam Ferguson (1767): Esszé a polgári társadalomról

Smith

- gombostűmanufaktúra → a termék előállításához szükséges összmunkát egyszerű műveletekre bontják, de ezek nem önálló gazdasági egységek, szakaszok
- specializáció, szakmaelválás: a teljes termelési feladat elosztása külön műhelyek között; ugyanazt az eljárást szűkebb termékválasztékra korlátozzák (durva kovács, kovács, szögkovács)
- folyamat: birkából pulcsi → termelésmegosztás, a termelési folyamat oszlik önálló szakaszokra

- emberi akarat kiváltotta speciális fejlődési folyamat eredménye
- gazdasági teljesítményt egy személy helyett több személyre ruháznak át
- a személyek mindegyike az eredeti összmunkának csak egy elkülönülő részét látja el

- miről ismerhető fel, hogy munkamegosztás van?

a meghatározott feladat eléréséhez szükséges munkaerő létszáma nő

leegyszerűsödő feladatok → individualizáltabbak

munka differenciációja

munka szervezése a gazdaságosság elve szerint

→ különböző erők egy olyan cél érdekében történő együttműködése, melyet korábban egyetlen erővel is meg tudtak oldani

- kialakulás: a háztartás gazdálkodási folyamatainak produktív része csökken, csak fogyasztás [szappan] + új munkaeszközök megjelenése
 - o helyileg: a termelés egyik műhelyéből a másikba
 - o időleg: a közvetlen munkának előbb elvégzett munkával való pótlása [varrógép]

korai középkor: szakmakialakulás

városok virágzása: specializáció

kapitalizmus kezdete: termelésmegosztás

17. századtól: munkafelbontás és –eltolódás

Durkheim (1893) → alaptézis: a társadalmi szolidaritásnak két fajtája van:

- erkölcsi jellegű kölcsönös kötelezettség
- részek közötti nem erkölcsi természetű függés
- szolidaritás és/vagy integrálás/kohézió

modern társadalmak
 organikus szolidaritás (különböző feladatok
 összetartása)
 munkamegosztás
 restitutív szankciók (eredeti állapot
 visszaállítása)
 a csoportok társadalmi tevékenységének
 jellege alapján alakulnak ki, a betöltött
 funkció számít

primitív társadalmak
 mechanikus szolidaritás (hasonlóságon
 alapszik ~ gilisztá)
 kollektív tudat*
 represszív szankciók (büntetések)
 a szervezet horda jellegű, nemzetiségi vagy
 nemzetiségi alapon szegmentált

* primitív > modern

CC_o és CI_o viszonya meghatározatlan
 $CC_o + CI_o$ nem konstans
 viszont $CI_{mechanikus} < CI_{organikus}$

$CC_m > CI_m$
 $CC_m + CI_m$ konstans

CC = közös tudat, CI = egyéni tudat

- a társadalmi szolidaritás: erkölcsi jelenség
- közvetlenül nem megfigyelhető
- látható szimbóluma a jog (szankcionált viselkedési szabály)²
- restitutív & represszív → e kettő aránya

A munkamegosztás természetellenes formái

- anarchikus/szervezetlen → ipari válságok, csődök, tudományágak közötti
 összehangolatlanság
- kényszerű/igazságtalan → osztályharchoz vezet, esélyegyenlőtlenségekből ered
- diszfunkcionális (oka: feladatok rossz elosztása)

Az organikus szolidaritás normális állapotának feltételei

- szabályozott feladatmegosztás
- kiinduló feltételek egyenlősége
- szabályozás és egyenlőtlenség problémája
- a funkciók spontán összhangja nem jön létre automatikusan

² restitutív: családjog, alkotmányjog, polgári jog, kereskedelmi jog, stb
 represszív: fájdalom, büntetés, büntetőjog

SZEMINÁRIUM

- kollektív cselekvés
- racionális tájékozatlanság → választások, sztrájk, adófizetés, közlekedés

olvasmányról

- tranzakciós ktg-ek, Coase, információ beszerzése, tárgyalás és alku ktg-e
- szervezet nélküli piac + a szereplők csak a piacról elégítik ki a szükségleteiket
- vállalatok létrejötte csökkenti/átvállalja a tranzakciós ktg-eket (de a megalapításuk sincs ingyen)
- '40-es évek: nagyvállalatok hatékonyságába vetett hit → Ford: az előállítás módja és nem a termék minősége változik
- kulturális különbségek (lásd bazárkereskedelem)
- felügyelet és hierarchia
- csúszkáló árak: bizalom; az alku mindig a nulláról indul
- kolostorok → céhek → vállalatok
- feudalizmus: nem termelési célú hierarchia
- panoptikusság elve
- totális intézmények
- új társadalomszerveződési paradigma (Weber, Foucault)
- „mi a különbség? – egyrészt semmi...” ☺
- „T-mobil...izé, T-modell” ☺
- „hogyan kell mondani a nevét? – hát Kuczi!”